

Д-р Стоян Ставру:

Има риск България да се превърне в дестинация за сив "бизнес" на съмнителни научни практики и експерименти

Защо търговията с яйцеклетки не попада под ударите на закона

Стоян Ставру е доктор по гражданско и семейно право (СУ "Св. Климент Охридски"). Преподавател по Медицинско право и Биоправо (първият преподавател в България по Биоправо) в СУ "Св. Климент Охридски" и в Нов български университет. Един от първите юристи, заговорили в българското обществено и медийно пространство по въпросите за медико-правния статут на заченатия, за смисъла и опасностите при заместващото майчинство, за необходимостта от хуманното третиране (погребване) на мъртвородените деца, за палативните грижи като алтернатива на евтаназията и др. Завършил е Софийския университет "Св.

Климент Охридски", специалност "Право" през 2002 г., със златна диплома. От 2010 г. е основател, основен автор и редактор на сайта ChallengingTheLaw.com, поставящ си за цел да обедини тези, които търсят отговорите на "екстравагантните" и "екзотични" въпроси в правото. От същата година е съчредител във Фондация за развитие на правосъдието. От 2009 г. участва в изготвянето и редактирането на различни законопроекти в областта на медицинското и биоправо, сред които Законопроект за правата на пациента, Законопроект за изменение на четири закона във връзка с уредбата

на заместващото майчинство, Законопроект за изменение на Закона за гражданската регистрация за допускане на възможността за погребване на мъртвородени деца и др.

Активен участник и организатор на дискусии относно етичните и юридически регулации, следващи от биологичността на човека като морален и правен субект. Заедно с Център за култура и дебати "Червената къща" организира цикъл от дискусии по биоетика и биоправо през 2012-2013 г.

През 2013 г. е организатор на първата в България Национална конференция по биоетика и биоправо "Тяло и достойнство".

циплина единствено в Магистърска програма „Интегративна биоетика“ във Философския факултет на СУ „Св. Климент Охридски“.

Биоправото се е обособило като специфична научна област, свързана с въпросите на биоетиката, в средата на миналия век в САЩ

Днес в САЩ биоправото представлява сериозен интердисциплинарен ангажимент, изправящ се пред динамиката на юридическите понятия, предизвикана от огромните промени, които са настъпили и продължават да настъпват в нашите общества.

Рано ли е да се говори за биоетика и биоправо на българите и смятате ли, че хората разбират необходимостта от тях?

Глобализацията на съвременния свят наказва всяко забавяне в осъзнаването и уреждането на нови, съдържащи опасност в себе си, обществени явления. Отсъствието на адекватна правна уредба би могло да превърне България в дестинация за сив „бизнес“, касаещ осъществяването на съмнителни научни практики и експерименти (например такива, свързани с въздействие върху определени човешки или животински гени) или извършването на трафика на хора, например за осигуряване на определени тъкани, клетки, та дори и трафика на бременни жени.

Изрично посочва, че не урежда асистираната репродукция и свързаното с нея донорство на репродуктивни клетки

Правната уредба на асистираната репродукция и донорството на репродуктивни клетки се съдържа в Раздел трети „Асистирана репродукция“ на Глава четвърта „Здравна закрила на определени групи от населението“ на Закона за здравето (чл. 129-136 33), както и в Наредба № 28 от 20 юни 2007 г. за дейности по асистирана репродукция.

Има ли законен текст, който да криминализира продажбата на яйцеклетки и смятате ли, че е нужен такъв в България?

В действащия Наказателен кодекс (НК) съществува текстът на чл. 349а (приет през 1997 г.). Според него който наруши правила, установени за вземане

на предоставяне на човешки органи или тъкани за трансплантация, се наказва с лишаване от свобода от една до три години. Наказанието е лишаване от свобода от три до пет години, ако деянието е извършено с користна цел. Прави впечатление, че разпоредбата се отнася единствено до вземане и предоставяне на човешки органи или тъкани, но не и на клетки. Яйцеклетките са именно репродуктивни клетки и не попадат в обхвата на посочената разпоредба. Продажбата на яйцеклетки би могла да бъде престъпно деяние, когато е свързана с трафик на хора. Съгласно чл. 159а, ал. 1 НК, който набира, транспортира, укрива или приема отделни лица или групи от хора с цел да бъдат използвани за отнемане на телесен орган, тъкан, клетка или телесна течност, се наказва с лишаване от свобода от две до осем години и глоба от три хиляди до дванадесет хиляди лева.

Доколкото зная,

съдейки от публикувания в сайта на Министерството на правосъдието законопроект, и двата текста не са намерили място в подготвяния проект за нов Наказателен кодекс

Попаднахме на информация, че клиниките за ин витро и в момента заплащат по 2 000 - 3 000 лв. на донор? Това законно ли е и защо се плаща, след като донорството трябва да е безвъзмездно, според наредбите, които съществуват в България? От морална и етична гледна точка допустимо ли е?

Съгласно чл.5 от ЗТОТК човешките органи, тъкани и клетки не могат да бъдат предмет на възмездна сделка.

Законът забранява и рекламата за наличие на органи, тъкани и клетки с цел търсене на материал-

на изгода, както и предлагането на материална облага с цел получаване на органи, тъкани и клетки

Както видяхме корисната цел при нарушаването на правилата, установени за вземане и предоставяне на човешки органи или тъкани за трансплантация, води до извършването на по-тежко наказуемо престъпление (чл. 349а, ал. 2 НК). Макар и двата цитирани текста в някаква степен да се самообезсилват по отношение на донорството на репродуктивни клетки: чл.5 ЗТОТК, защото самият ЗТОТК посочва, че не се прилага при дейностите по асистирана репродукция, а чл. 349а, ал. 2 НК - защото се ограничава до вземане и предоставяне на органи и тъкани (не и клетки), те изразяват една обща забрана за възмездно разпореджане с части от човешкото тяло. Възмездните сделки с репродуктивни клетки се посочват и като накарняващи добрите нравни (недопустими от етична гледна точка) и поради това - нищожни, т.е. непораждащи правни последици.

В чужбина има ли подобни практики за заплащане на донорите и чували ли сте за търговия с яйцеклетки? От медико-правна гледна точка, докъде е допустимо да стигат донорите на органи, тъкани и клетки и трябва ли да има конкретен закон, който да регламентира търговията с тях? За пример можем да посочим случая, в който някой е обявил бъбрека си за продажба, подлежи ли той на наказание, след като бъбрекът си е негов?

Въпросът за собствеността върху отделените от човешкото тяло органи, тъкани и клетки е поставян многократно и винаги е предизвиквал бурни дискусии.

Все още доминира патерналистичният подход, който ограничава възможността на човека да се разпореджа свободно - независимо от всякакви ограни-

чения, с частите на своето тяло

Една от държавите, които легално допусна и уреди възмездното донорство на (търговия с) органи е Ислямска република Иран. Що се касае специално за репродуктивните клетки, в някои държави се предвиждат определени стимули (подобни на тези при кръводаряването), които обаче не следва да бъдат от такова естество, че да изкушават потенциалните донори към извършването на самоувреждащи действия с цел извличане на материална (парична) изгода.

Смятате ли, че от морална гледна точка, е правилно да се използват ин витро процедури, за да се избегнат някои генетични заболявания и не повдига ли това етични въпроси, свързани с хората с различни наследствени увреждания, които не биха се родили, ако се подбираше само „качествения“ материал?

Въпросът ви повдига един изключително сериозен дебат - за границите на намеса на науката при определяне на „качеството“ на хората, които заслужават да живеят. Тъй като едва ли бих могъл да отговоря с няколко изречения, бих искал да се огранича до това, че

уврежданията винаги са били част от междуличностната солидарност, която превръща една съвкупност от хора в осъзнала се общност с бъгеще

Разбира се, възможностите на съвременната генетика ще да бъдат използвани и това няма как да бъде ефективно ограничено. Това обаче, което смятам, че е важно да запазим и за което си струва да се борим, са способността ни да приемаме другия такъв какъвто е, както и волята ни, въпреки множеството (включително чисто биологични) пречки, да намираме пътя към нашата заедност.

По темата работи: **Ивета ДИМИТРОВА**
iveta@posredniknews.com

Продължение от стр. 1

Като начало, за да разберем как стоят нещата от юридическа и медицинска гледна точка, решихме да се свържем с един от изтъкнатите специалисти точно в тази област, д-р Стоян Ставру. За да можем да продължим нашето проучване и да ви запознаем с резултатите в следващи броеве на "Посредник", трябваше да започнем от самото начало, т.е. има ли въобще престъпление, защо донорите на яйцеклетки се оказват „продавачи“ и кой носи отговорност, когато един човек е решил доброволно да се включи в тази търговия. В процеса на проучване на тези въпроси, изникнаха още много, на които предстои да търсим отговори и поради тази причина темата не може да се изчерпи само в една публикация.

Слагаме началото с интервюто, което направихме с д-р Стоян Ставру, а в следващите броеве очаквайте да разберете в какви случаи се използват ин витро процедурите, за какво могат да помогнат и какви последици могат да носят за обществото от морална и генетична гледна точка, защо се спекулира с донорството на яйцеклетки и кой е печелившият в този случай.

Д-р Ставру, споделете накратко каква беше причината да се насочите към толкова специфична част от правото и да започнете да преподавате биоправо?

Биоправото е тази част от правото, която се съсредоточава върху регулацията на основните биологични факти. Такава в живота на всеки човек са раждането, болестта и смъртта. Развитие на биотехнологиите и множеството нови възможности, предлагани ни от прагматично ориентираната наука, поставиха пред изпитание редица „очевидни истини“ в правото. Така например юридическата аксиома за майчинството беше разколебана в две по-

соки. От една страна, опитът за легализиране на заместващо майчинство, включително в България, доведе до хипотеза, при която майка на детето става не жената, която го е родила, а т.нар. ползваща се съпруга - жената, която е „възложила“ и се ползва от процедурата на заместващото майчинство, без да ражда детето. От друга страна

допускането на възможността за промяна на гражданския (юридическия) пол на едно родено с женско тяло лице, без да е необходимо извършването на операция по отстраняване на детеродните органи, доведе до случаи, при които трансексуален мъж, променил, съобразно изискванията на закона, пола си от женски на мъжки, ражда дете

Такива случаи нашумяха както в САЩ (Томас Бити роди 3 деца), така и в Европа (Берлин). По същия начин днес биотехнологиите променят понятията за болест и лечение, т.нар. персонална и наномедицина, както и разбирането ни за смъртта, например понятието за мозъчна смърт, опитите за крионизация с цел бъдещо съживяване и пр. и пр.

Как се гледа на биоетиката и биоправото в България? Има ли разлика в отношението към тях в чужбина и у нас?

Биоправото е сравнително нов, интердисциплинарен правен отрасъл, който все още трудно се разпознава и признава в България. По-популярна учебна дисциплина, чието практическо значение все повече се осъзнава и която е генетично свързана с Биоправото, е Медицинското право. Към настоящия момент (от 2012 г.) Биоправо в България се преподава като задължителна учебна дис-